Route Educational and Social Science Journal
Volume 1(2), April 2014

CEMAL SUREYA AND CHILD LITERATURE

CEMAL SÜREYA VE ÇOCUK EDEBİYATI[1]

Elif AKTAŞ[2]
Leyla ŞENTÜRK[3]

Abstract

One of the most important and the most original poets in Turkish Poetry, Cemal Süreya`s (1931-1990) most remarkable aspect is definitely the relation of children's literature though his art life. It is possible to say that his writings, were written for children with childish sensibility in his column, named as 'Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi' in the magazine 'Çocukça', were guide for the recent children's literature. Cemal Süreya is one of the most important poets in `Second New` movement, is accepted as one of the most critical changes and use language deviations, connotations and images frequently, and his relation of children's literature gains in importance in this point. Cemal Süreya is one of the well-known litterateurs of `Second New` movement, is considered as a revolution in Turkish poetry and the aims of this study are to put forth Cemal Süreya's views on child literature for consideration and to analyze his writings in this field. This study searches the answers of the questions; `What are Cemal Süreya`s, a theorist in `Second New` movement, views on the subjects of child, child education and child in literature?`. The poet's works in the children`s literature are examined via descriptive analysis in terms of shape, content, language, and style in order to achieve the objectives. Consequently it is seen that even nowadays author, opposes the opinion of an independent children`s literature, maintains to be guide in this field by his stories, written with childish sensibility. That`s why the poet's works must be utilized for teaching figurative language skills in Turkish Language, and should be given more space in Turkish Language textbooks.

Keywords: Child literature, children and education, Cemal Süreya, aritmetik iyi kuşlar pekiyi.

Özet

Türk şiirinin en önemli ve en özgün şairlerinden biri olan Cemal Süreya'nın (1931-1990) sanat yaşamı boyunca en çok dikkat çeken yönü kuşkusuz çocuk edebiyatı ile olan ilişkisidir. Onun 'Çocukça' adlı dergide 'Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi' diye adlandırdığı köşesinde çocuklar için çocuksu bir duyarlılıkla yazdığı yazıların, günümüz çocuk edebiyatı alanına yol gösterici olduğunu söylemek mümkündür. Modern şiirimizde en ciddi değişimlerden biri olarak kabul edilen ve dilde sapmaların, çağrışım ve imgelerin yoğun olarak kullanıldığı İkinci Yeni akımının en önemli temsilcilerinden olan Cemal Süreya'nın çocuk edebiyatı ile olan ilişkisi bu noktada önem kazanır. Bu çalışmanın amacı Türk şiirinde bir devrim olarak kabul edilen İkinci Yeni akımının en önemli isimlerinden olan Cemal Süreya'nın çocuk edebiyatı alanındaki görüşlerini ortaya koymaya ve bu alanda yazdığı eserleri incelemeye yöneliktir. Çalışmada, "İkinci Yeni akımının teorisyenlerinden Cemal Süreya'nın çocuk, çocuk eğitimi, çocuk ve edebiyat konularındaki görüşleri nelerdir?" sorusunun cevabı aranmaktadır. Bu amaç doğrultusunda şairin çocuk edebiyatı alanına giren eserleri şekil, muhteva, dil ve üslûp bakımından betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Neticede bağımsız bir çocuk edebiyatı görüşüne karşı çıkan yazarın, çocuksu bir duyarlılıkla ele aldığı öyküleriyle bu alanda yol gösterici olma özelliğini günümüzde de sürdürdüğü görülmektedir. Bu yönüyle şairin eserlerinden özellikle imgesel dil kullanımı açısından Türkçe öğretiminde faydalanılmalı ve onun eserlerine Türkçe ders kitaplarında daha fazla yer verilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, çocuk ve eğitim, Cemal Süreya, aritmetik iyi kuşlar pekiyi.

[1] Adı geçen makale 3-5 Ekim 2013 tarihleri arasında Trabzon'da KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi tarafından gerçekleştirilen VI. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur

[2] Yrd. Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, Çayeli/Rize, elifaktas@erdogan.edu.tr

[3] Yrd. Doç. Dr., Lumina-The University of South-East Europe, Department of Applied Modern Languages, Bükreş/Romanya, leyla.senturk@lumina.org

GİRİŞ

Çocuk Edebiyatı

"Çocuklar için ayrı bir edebiyat var mıdır ya da olmalı mıdır?

Bir kitabın 'çocuk edebiyatı' ürünü sayılabilmesinin temel ölçütleri nelerdir?

Çocuklar için yazılan kitapların edebî yönü mü yoksa eğitici yönü mü ön planda olmalıdır?"

Bu sorular göz önüne alındığında çocuk edebiyatı; günümüzde hâlâ varlığı, niteliği, kapsamı, gerekliliği, hitap ettiği yaş grubu gibi hususlarla tartışılan konulardan biri olma özelliğini sürdürmektedir (Şimşek, 2004: 31; Şirin; Okay; Başaran; Çokum; Dayıoğlu; K. Dursun, T; Tamer, Ü., Akt.: Zengin, 2009: 86-108).

Günümüzde kuralları ve sınırları belirlenmiş bir çocuk edebiyatının varlığı kabul edilmekle birlikte çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilecek eserlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiği konusunda tam bir anlaşmaya varıldığı söylenemez. Bu noktada «Bir edebî eserin çocuk edebiyatı ürünü olabilmesi için öncelikli ilkeleri neler olmalıdır?» sorusu önem kazanmaktadır. «Çocuksuluk, çocukça, çocuğa görelik, çocuk duyarlılığı» gibi kavramlar, çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilen eserler için aranan niteliklerdir. Ancak bu sorunun cevabı büyük ölçüde çocuğa görelik ilkesiyle açıklanmaktadır (Şimşek, 2004: 30). Çocuğa göreliğin ölçüsü olarak da eserin konusu, dili ve üslûbu/anlatımı ön plana çıkmaktadır.

Demirel'e göre çocuk edebiyatı, temel malzemesi olan dil aracılığıyla çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak onların dünyalarına hitap eden, onu bir yandan eğitirken bir yandan da eğlendiren, hoşça vakit geçirten yazılı ve sözlü olarak dile getiren edebiyattır (2011: 43).

Sever'e göre "*çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.*" (2012: 17). Bu tanıma göre; çocukça anlayıştan, çocuksuluktan uzak; çocuk gerçeğini ele alan çocuğa göre yapıtlar, nitelikli edebiyat ürünleridir (2012: 17).

Şirin'e göre ise «*Çocuk çağında (2-14) bulunan insanların hayal, duygu ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı eserlerin bütünü çocuk edebiyatıdır. Bir başka ifadeyle ise çocuk edebiyatı; çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.*» (1988: 16). Söz konusu tanımda çocuksuluk ve çocuğa görelik kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Şirin'e göre çocuk edebiyatının ontolojik açıdan iki anahtar kavramı vardır: Çocuk gerçekliği ve çocuğa görelik. Çocuk gerçekliği, çocuğun dünyayı yetişkinden farklı alımlaması; çocuğa görelik ise çocuğa uygun dil, anlatım ve ilgileri içerir. Çocuk gerçekliği ifadesi çocuk evrenine özgü konu, davranış kalıpları ve duyarlıkları içerir. Çocuk gerçekliği gibi çocuğa görelik de değişmez değildir, zamana ve döneme göre değişebilir (2012: 1).

'Çocuk edebiyatı nedir?' sorusunun yanıtı olarak verilen tanımlar incelendiğinde çocuksuluk ve çocuğa görelik kavramlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu kavramlar aynı anlama gelmemektedir. Çocuksuluk kavramı, çocukları küçümseyici bir tavır takınmaktan ileri gelen bir olumsuzluk içermektedir. Çocuksu bir anlatımın egemen olduğu, kuru bir öğreticiliği ilke edinmiş yayınların çocukların gereksinmelerini karşılamayacağı, hatta kitap ile çocuk arasındaki ilişkiyi olumsuz

yönde etkileyeceği bir gerçektir. Nitekim Sever'e göre *"çocuğa görelik, onun ilgilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metinlerini bunlarla örtüştürmeyi zorlar. Çocuksuluksa tam tersine, dilin acemice kullanımı, daha doğrusu anlatımda ilkelliktir."* (2012: 17). Sever'in çocuksu ve güdümlü yayınlar olarak belirttiği Türkçenin güzelliklerinin yansıtılmadığı, zorla bir biçemle yaratılan, bir ideolojinin ya da inancın sözcülüğünü yapan kitaplar çocuk yazını içinde değerlendirilmemelidir (2012: 18).

Demirel'e göre de çocuğa görelik ilkesi, çocuk edebiyatının olmazsa olmazıdır. Bu ilke genel bir ifadeyle çocuğun düş gücüne seslenen, onun rahatça ve tat alarak okuyup anlayabileceği dili olan, ilgi duyacağı konuları işleyen, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, kurgu itibariyle karmaşık olmayan bir anlam ifade etmektedir (2011: 51).

Şimşek ise çocuk edebiyatı kavramını "*çocuk duyarlılığını kaybetmemiş her yaştan yetişkin yazar ve şairin vücuda getirdiği bir edebiyat*" olarak tanımlar (2004: 31). Söz konusu tanımda da çocuk duyarlılığı kavramı ön plana çıkmaktadır.

Akengin ise edebî olmak endişesinden uzak bir çocuk edebiyatı olmaması gerektiğini ifade ederken öğreticiliği ön plana çıkarıp edebîliği göz ardı eden eserleri eleştirmektedir (Akt.: Zengin ve Zengin, 2009: 91-92).

Sevinç Çokum ise çocuklar için ayrı bir edebiyat geliştirmenin milletçe okuma alışkanlığı kazanmada etkili olduğunu dile getirir. Çocuk edebiyatı sahasında vücuda getirilen eserleri millî terbiye esasına dayalı çalışmalar olarak da görmektedir. Benzer şekilde Gülten Dayıoğlu da çocukta okuma-yazma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmak için edebiyatın önemli olduğunu vurgular (Akt.: Zengin, 2009: 95-96).

Ülkü Tamer ise çocuk edebiyatında önemli olanın çocuğun hayal gücünü genişletmek, ona ana dilinin tadını kavramasında yardımcı olmak, güzellikleri göstermek, insan sevgisinin ve değerinin vazgeçilmezliğini anlatmak olduğunu vurgulamaktadır (Akt.: Zengin, 2009: 105)

Cemal Süreya ve İkinci Yeni Akımı

Türk şiirinde 1950'li yıllara gelindiğinde Garip çizgisinde devam eden şiir anlayışında bir tıkanma meydana gelir. Bu tıkanışla birlikte Ece Ayhan, Edip Cansever, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Sezai Karakoç, İlhan Berk gibi genç şairlerin kaleminden çıkan farklı şiirler dikkat çeker. Bu şiirlerin ortak özelliği imgeye dayalı soyut şiir olmalarıdır. Temelde Garip anlayışına tepki olarak doğan ve ortak bir bildirisi olmayan akımın çıkış öyküsünü Süreya, şöyle aktarmaktadır:

"II. Yeni bir akım olarak doğmadı. Bir programı, ortak bildirisi olmadı. Şairlerin çoğu birbirini tanımıyordu bile. Yazışmıyorlardı da. Sözgelimi ben Edip Cansever'le 1956'da, Turgut Uyar'la çok daha sonra tanıştım. İlhan Berk'le çok çok daha sonra. Sanırım metinlerin tanışması oldu. Bugünden geriye alırsak bir akım oluşmamış diyemeyiz. Ama işte öyle bir akım." (2002: 99).

Nitekim Asım Bezirci de "*İkinci Yeni'yi bir akım değil, ortak bir hareket saymanın daha doğru olduğunu"* vurgular (1996: 42). Ona göre bu topluluk, imgeye kapılarını sonuna kadar açıp edebî sanatlara da özgürlük tanıyarak konuşma diline ve ortak dile sırt çevirmiştir. Ayrıca duyguya ve çağrışıma dayanarak yoksul çoğunluğun yerine, aydın bir azınlığa seslenmeyi seçmiştir (1996: 9).

İkinci Yeni şairleri, şiirde öncelikli olarak basitlik, sadelik ve aleladeliği esas alan Garip akımından ayrı bir duruş ortaya koyma amacındadırlar. İkinci Yeni şiirinin soyut, anlamsız ya da kapalı olma, imge ve çağrışımlara dayanma, özde ve biçimde deformasyona yöneliş, bireycilik, biçimcilik, okurdan kopma, toluma sırtını dönme, usdışına çıkma, bilinçdışının olanaklarından yararlanma, Garip akımının yalınlığına

karşı çıkma gibi pek çok belirgin özelliği vardır. Şiirdeki bütün mevcut kalıpları yıkmayı ilke edinerek anlaşılmak için okurun çabasını zorunlu kılan bir tavır sergileyen İkinci Yeni şiirinde, aslında toplumdan kopuk bir şiir anlayışı değil, mevcut toplumsal düzene bir başkaldırı vardır. Daha özgür bir toplum arzusunda olan İkinci Yeni şairleri, bu arzularını şiirlerinde dile getirirler (İnce, 1977: 309).

1950'li yılların başında Garip şiirine bir tepki olarak doğan bir oluşumun içinde yer alan Cemal Süreya'nın şiir anlayışı soyutlama ve imgeye dayanmaktadır. «Anlamsızlık, soyutluk, kapalılık, toplumdan kopuş, biçimcilik, deformasyon» İkinci Yeni ve Cemal Süreya şiiri için yöneltilen eleştirilerdendir. Ancak Enis Batur'a göre Cemal Süreya, İkinci Yeni şairleri içinde imge (imaj) duyarlılığıyla farklı bir yere sahiptir. O, ferdî bilinçaltından gelen duygulanmaları şuurlu biçimde mısranın dünyasına taşımıştır (1993: 84). Erdost'a göre ise, Cemal Süreya anlamsızlığı kendilerine ilke edinen genç şairlerden ayrı bir çizgide değerlendirilmelidir. Bir akımın katı kuralları içine hapsolmayı reddeden Süreya, konuşma dilini savunması, okuru önemsemesi ve salt soyut şiire karşı çıkmasıyla İkinci Yeni şairlerinden ayrılır (Erdost, 1994: 11).

Kendi şiirinin en belirgin özelliğini 'erotizm' olarak belirten Süreya (2002: 46), etkilendiği şairleri şiirlerinde ve yazılarında sürekli olarak vurgular: *"Gördüğüm her güzel şiir bana dokunur. Kendimde etkilerini en çok seçebildiğim şairler, Melih Cevdet'le Oktay Rifat. Mısra kurmasını, dile yaslanmasını onlardan öğrendim, diyebilirim. Onların yanı sıra İlhan Berk, Turgut Uyar, Sezai Karakoç'u da sayacağım..."* (2002: 23). Adı geçen şairler, Cemal Süreya'nın çocuklar tarafından da bilinmesini istediği isimlerdir.

"Alışılagelen şiir dilinden bir sapma" (Karaca, 2005: 204) gösteren İkinci Yeni şiiri, "*şuursuz bir sayıklama*" (Özcan, 2003: 115) olarak nitelendirilmiştir. Şiirde anlam yerine imgeyi ön plana çıkaran İkinci Yeni şairleri, şiir diline farklı bir yapı kazandırarak anlaşılmazlığı seçmişlerdir. Bu nitelikler de Cemal Süreya'nın eserlerini çocuklar için anlaşılması zor bir tür hâline getirmekle beraber imge çeşitliliği bakımından hayal gücünün sınırlarını zorlamasıyla da zengin bir malzeme sunmaktadır.

'Folklor Şiire Düşman' başlıklı yazısıyla edebiyat dünyasında bir çığır açan Süreya'nın şiiri, zengin bir çağrışım dünyasına sahiptir. Onun eserlerinde modern şiirin bütün anlam oyunları, klasik şiirin imgeleri, halk şiirinin yalınlığı ve Batı şiirinin izleri hep bir aradadır (Gökalp, 2009: 438). Cemal Süreya, şiirlerinde sanıldığı gibi kapalı bir dil kullanmamıştır. Şiirlerinde bolca yer verdiği imgeyi, *"basit bir söz oyunu değil, çağrışım gücüyle birlikte gerçek hayatta karşılığı bulunan bir unsur"* (2002: 193) olarak tanımlamıştır. Çağdaş şiirin imgeye dayandığını düşünen Cemal Süreya, "*Aslında şiir, şiir içinde bir dildir; ancak kuşdili değildir."* (2002: 193) sözleriyle dilin anlaşılmazlığını eleştirir.

Cemal Süreya ve Çocuk Edebiyatı

Türk şiirinin en önemli ve en özgün şairlerinden biri olan Cemal Süreya'nın (1931-1990) sanat yaşamı boyunca en çok dikkat çeken yönü kuşkusuz çocuk edebiyatı ile olan ilişkisidir.

Modern şiirimizde en ciddi değişimlerden biri olarak kabul edilen İkinci Yeni akımı, çoğu kaynakta 'geleneği reddeden, gelenekle bağı koparan' bir şiir anlayışı olarak değerlendirilir ve 'klasik' olan her şeyi tümüyle reddediş gibi algılanır (Gökalp, 2009: 435). Dilde sapmaların, çağrışım ve imgelerin yoğun olarak kullanıldığı bu akımın en önemli temsilcilerinden olan Cemal Süreya'nın çocuk edebiyatı ile olan ilişkisi bu noktada önem kazanır.

Cemal Süreya'nın çocuk edebiyatı ile ilişkisine geçmeden önce onun çocuk kavramına yüklediği değeri bilmek gerekir. O, çocuk kavramının insanlık tarihinde yeni olduğunu, Ortaçağ'da küçük boy insanlar olarak nitelendirilen çocuklara köle gibi

muamele edildiğini aktarır. Bununla birlikte, Rönesans'a kadar çocukların sömürüldüğü, kölelik ve zindan hayatı yaşadıkları gerçeğini insanlık için yüz kızartıcı olarak niteler (1996: 9).

Şair, eserlerinde çocuklar için yazı yazmanın güç bir iş olduğuna da değinir. Ona göre 7-8 yaş düzeyindeki çocukların öğrenci olmayan yanlarına hitap edebilmek oldukça zordur. Çocuklar için yazı yazarken 'onların her şeyi anladığı' düşüncesinden yola çıkarak bu çıkmazdan kurtulduğunu dile getirmektedir (1996: 7). Şair, 11 yaşında bir çocuğun okul sıralarında çeşitli sınavlar için öğrenmek zorunda kaldığı bilgilerin karmaşıklığına değinir ve bu bilgi yığınıyla başa çıkan çocukların her şeyi rahatlıkla anlayabileceğini vurgular (1996: 10).

Yazılarında asıl amacının bilgi vermek olmadığını, çocuklarda okuma tadı yaratmaya çalışmak olduğunu dile getiren şair, enflasyondan çevre kirlenmelerine, ithalat-ihracattan serüvenlere ve hayallere kadar her şeyin çocuklar tarafından rahatlıkla anlaşılabileceğini vurgular (1996: 24). Bugün de kabul edildiği üzere çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri çocuğa okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır (Demirel, 2011: 48; Sever, 2012: 19; Zengin, 2009: 114; Şimşek, 2004: 32; Oğuzkan, 2010: 12). Cemal Süreya'nın da çocuklar için kaleme aldığı yazılarında öncelikli olarak bu amacı güttüğü görülmektedir.

Cemal Süreya'ya göre çocuklar, edebî türler içerisinde yalnızca şiir sanatından anlamazlar. Çünkü *"Şiirin duygu ötesinde kalan bir erginliği (olgunluk) vardır ve çocuklar bu erginliğe sahip değildir."* (1996: 8). Bununla birlikte çocuklar, şiirin yalnızca egzersiz yönünü kavrayabilir ve duyganlık (hassasiyet) yönünü sezebilir (1996: 8). Ona göre işte bu yüzden çocuk şair yoktur. *«Elli yaşında şair olunamıyor. On yaşında da şair olunamıyor. Şiir için en elverişli yaşlar 16-25 yaşlarıdır. Daha öncesi çok erken, sonrası ise biraz geçtir. Kırk yaştan sonra ise şiir için yalnız geç kalınmış değil, ölünmüştür.»* (1996: 7-8).

Cemal Süreya, çocuk yaşta şair olunamamasını alt yapı eksikliğine bağlar. Ona göre *"Şiir, hayatın köpüğüdür. Çağın, hayatın, bütün bilgilerin..."* (2002: 220). *«Şair, ise bütün bir hayatın, bütün sanatların, hatta bilimlerin köpüğü olan bir noktadan sonra serpilmeye başlar.»* (2002: 221). Bunun için de şair, içinde yaşadığı toplumun kültürünü iyi bilmeli, tarih, siyaset ve felsefe gibi alanlarda söz sahibi olmalıdır. Bu ise bir olgunluk ve yetkinlik gerektirmektedir (2005: 288). Çocuklar, böyle bir olgunluk ve yetkinliğe sahip olmadığından şair olamazlar.

Cemal Süreya'nın erken yaşta şair olunamayacağını dile getiren bu görüşleri çocuk edebiyatı tartışmaları kapsamında çocuğun yerini ortaya koyması açısından dikkate değerdir. Burada önemli olan çocuğun bir edebiyat okuru mu yoksa yazarı mı olduğu düşüncesidir. Çünkü Cemal Süreya'ya göre çocuk yazar ya da şair yoksa çocuk edebiyatı diye bir kavram da yoktur.

Cemal Süreya, çeşitli yazılarında şiir yazmak kadar şiir okuru olmanın da artık bir çaba gerektirdiğini dile getirir ve sıradan okuru reddeder*: "Şiir okuru olmak artık hiç değilse ufak bir hazırlık, ufak bir çaba istiyor. Eski şiirin alışkanlığından yeni şiirin havasına girebilmek için onların da kendi yönünden ufak bir adım atması gerekiyor. Bu adımı atamayan kimsenin şiire açılması kolay değil."* (2002: 239). Bu görüşü savunan Süreya, nitelikli ve alt yapısı olan bir okura işaret etmektedir. Bu anlayış doğrultusunda ona göre, hem okur hem de yazar olarak çocukların şiir sanatıyla ilişkisi oldukça sınırlıdır.

Cemal Süreya, edebiyattan ayrı bir çocuk edebiyatı olmaması gerektiği görüşünü savunur; ancak böyle bir edebiyatın varlığını da inkâr etmez: *«Ayrı bir çocuk edebiyatı olmaması kanısındayım. Biri diyecek ki 'Ama var böyle bir edebiyat!' Var, var olmasına, ne ki olması gerektiği için değil, kendisi var olmak istediği için...»* (1996: 9).

Şaire göre 'çocuk edebiyatı' sözünde çocuğu küçümseme yatmaktadır. Kahramanı çocuk olan romanlar vardır, ancak çocuk romanı diye bir şey yoktur. Çocuklar, var olan edebiyattan kendilerine düşen payı almalıdırlar (1996: 6).

Şair, bilginin çocuklara ayrı bir aktarılış biçimi olduğunu kabul eder, ancak edebiyatın çocuklara özgü olanını kabul etmez. O, *«Çocuk Süleymaniyesi'ni kabul edemem."* sözüyle edebiyatın çocuklara has olanını eleştirir (1996: 9).

Çocukluk kavramının insanlık tarihinde yeni olduğuna değinen şair, günümüzdeki gibi özelleştirilmiş, karışık biçimleri ve kuralları bulunan bir çocuk edebiyatının varlığını insanlık için özellikle de çocuklar için aşağılayıcı bulur:

«Çocuk henüz 'ekmek' diyemiyor da 'epe' diyorsa, ona kalkıp 'epe' diye söz etmeyelim ekmekten. O zaman epeden ekmeğe geçim süreci uzar, ya da hiç değilse biz uzamasını istiyoruz demektir. Çocuk edebiyatı budur.» (1996: 10).

Şair 'Dikkat Okul Var' şirinin ilk dizelerinde kendi şiirinin bir değerlendirmesini de yapar:

> *"Bütün çocuklar anlar da*
> *Okul kitaplarına girmez benim şiirim»* (2013: 321).

Şairin, bu dizelerde yine çocukların her şeyi anladığı görüşünden hareket etmekle birlikte imge (imaj) lerle örülü şiirlerinde anlaşılma kaygısı taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu, aynı zamanda mevcut çocuk edebiyatı anlayışına karşı bir başkaldırı ve sitem olarak da değerlendirilebilir.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı Türk şiirinde bir devrim olarak kabul edilen İkinci Yeni akımının en orijinal isimlerinden olan Cemal Süreya'nın çocuk edebiyatı alanındaki görüşlerini ortaya koymaya ve bu alanda yazdığı eserleri incelemeye yöneliktir. Belirlenen amaç doğrultusunda, şairin çocuk edebiyatı alanına giren eserleri şekil, muhteva, dil ve üslûp bakımından betimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma Süreya'nın çocuklar için kaleme aldığı eserleri ve onun hakkında yazılmış incelemelerle sınırlıdır.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

İkinci Yeni akımının en özgün şairlerinden biri olarak kabul edilen Cemal Süreya, çocuklar için de birtakım yazılar kaleme almış bir edebiyatçıdır. Bağlı kaldığı akımın özelliklerini yansıtan eserlerinde soyut, kapalı ve imge yüklü bir dil kullanan Cemal Süreya'nın çocuk edebiyatı ile olan ilişkisi bu noktada önem kazanmaktadır. Onunla ilgili pek çok çalışma vücuda getirilmiş olmasına rağmen onun doğrudan doğruya çocuk edebiyatı kapsamına giren yazıları yeterince ele alınmamıştır. Bu doğrultuda söz konusu çalışmada, "İkinci Yeni akımının teorisyenlerinden Cemal Süreya'nın çocuk, çocuk eğitimi, çocuk ve edebiyat konularındaki görüşleri nelerdir?" sorusunun cevabı aranmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma, Cemal Süreya'nın çocuk edebiyatı alanında yazdığı eserleri incelemeye yöneliktir. Çalışma kapsamındaki kitapların değerlendirilmesinde mevcut durumu ortaya koymak ve toplanan verileri derinlemesine incelemek için nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz kullanılmıştır. *"Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu tür bir analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunmaktır."* (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 224).

BULGULAR VE YORUM

Cemal Süreya'nın 'Çocukça' adlı dergide 'Aritmetik İyi Kuşlar Pekiyi' diye adlandırdığı köşesinde çocuklar için çocuksu bir duyarlılıkla yazdığı on iki yazının, günümüz çocuk edebiyatı alanına yol gösterici olduğunu söylemek mümkündür.

Şairin söz konusu kitabı MEB tarafından ilköğretim için hazırlanan 04.08.2005 tarih ve 2005/70 sayılı genelgede belirtildiği üzere '100 Temel Eser' listesine de girmiştir (http://iogm.meb.gov.tr/files/mevzuat/45.pdf).

Şair, on iki yazıdan oluşan kitabında öncelikle 'çocukların her şeyi anladığı' görüşünden yola çıkarak onlara öğüt veren ve onları çeşitli konularda bilgilendiren bir edebiyatçı portresi çizer.

Cemal Süreya, "Lacivert İpek Helikopter" başlıklı yazısında çocukların da dünyanın bir parçası olduğu gerçeğinden hareketle onların hayal güçlerine seslenir. Bir pırasayı kişileştirerek onunla sohbet eden şair, dünyanın her türlü gerçeğinin çocuklar tarafından algılanabileceğini dile getirir. Ona göre sözgelimi yavru bir balinanın ağırlığı, Dede Korkut Masalları, Kristof Kolomb, uzay, şairler, yazarlar, çevre kirliliği, savaşlar, felâketler gibi her türlü konu çocuklar tarafından kolaylıkla anlaşılabilir.

Söz konusu yazının başlığı çocukların hayal güçlerini harekete geçiren bir tamlama oluşuyla da dikkat çekmektedir. Süreya, yazısında amacının serüvenlerden, düşlerden bahsederek ve bilgiçlik taslamadan bilgi vererek çocuklarda okuma tadı yaratmak olduğunu dile getirir. Söz konusu yazı, çocuklara hitap etmekle birlikte çocuk edebiyatı kapsamında yer alan eserlerin nelerden bahsetmesi gerektiğini vurgulaması açısından da önemlidir:

"Çocuklar için yazmak. Yazarsın. Yalnız şunu unutma: Çocuklar her şeyi anlar. Her şeyden söz edebilirsin onlara. Enflasyondan bile... Bilgiçlik taslayan şeyler yazma. Daha içten ol. Serüvenlerden ve düşlerden söz et. Sözgelimi lacivert ipek helikopterler uçsun yazılarında... Bilgi de ver. Senin işin onlarda okuma tadı yaratmaya çalışmak..." (2010: 24).

Cemal Süreya'nın söz konusu kitabındaki on iki yazısından biri şiir türündedir. O, "Behçet Necatigil" başlıklı şiirinde çok sevdiği şairi çocuklara tanıtma amacındadır. Şiirde Necatigil'in 'Evin Hâlleri' şiirine atıfta bulunur. Şiir, Süreya'nın mensup olduğu İkinci Yeni akımının özelliklerini taşımakla birlikte çocuksu bir duyarlılığı da yansıtmaktadır. Şiirin geneline hâkim olan duygu, umuttur. Bu hâliyle şiir, çocuklarda okuma tadı ve zevki yaratmaktadır.

Cemal Süreya'nın "*Yeni şiirimizi kuran birkaç kişiden biri de o."* (2000: 220) diye nitelendirdiği Behçet Necatigil'e hayranlığı bilinmektedir. Küçük insanın bunalımını dile getiren Necatigil'in şiir kahramanları çoğunlukla gururlu ve incinmiş insanlardır ve bu insanlar sürekli bir kaçış hâlindedirler (2000: 219). Cemal Süreya, "Behçet Necatigil" başlıklı şiirinde bu karamsar tabloyu yansıtmakla birlikte şiir kahramanlarına mutlu bir son da hazırlamıştır.

Cemal Süreya, "Altı Kitap" adlı yazısında çocuklara okumaları gereken kitapları sıralar: Küçük Prens, Kırmızı Balon, Alis Harikalar Ülkesinde, Define Adası, Güliver'in Gezileri, Robinson. Bu tavsiyelere ek olarak şair, yine çocukların her şeyi anladığı görüşünden hareketle onlara başka tavsiyeler verir: *"Bunları söylüyorum ya, aslında elinize ne geçerse onu okuyun. Ya bir şey geçmezse... O zaman da oturun bana mektup yazın."* (1996: 32). Söz konusu ifadeler, kuru bir öğütten ziyade samimi bir tavsiye niteliği taşımaktadır. Çocuklar için ayrı bir edebiyat olmaması gerektiğini savunan Süreya'nın, onlara tavsiye ettiği kitapların tümünün çocuk edebiyatı klasikleri arasında yer alışı dikkat çekicidir. Çocukların her şeyi anlayabileceği görüşünden hareket eden şair, onlarda okuma zevki yaratmak için öncelikle çocuk klasiklerine vurgu yapmıştır.

Çocuk edebiyatının temel işlevi de çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır (Sever, 2012: 19; Oğuzkan, 2010: 6; Demirel, 2011: 48).

"Issız Ada" başlıklı yazı ise sorumluluk, vefa ve sevgi gibi evrensel değerlere sahip olmanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu yönüyle yazı, çocuk edebiyatının temel ilkelerinden biri olan evrensel değerlere sahip olma, onları koruma ve geliştirme işlevini de yerine getirmeye yardımcı olmaktadır.

Cemal Süreya, "Dört Büyük Şair" başlıklı yazısında çocuklara Namık Kemal, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Orhan Veli hakkında açıklayıcı bilgiler verir. Yazıda Namık Kemal'in bir vatan şairi olduğu, Ahmet Haşim'in şiirimizi çağdaş bir çizgiye taşıdığı, Orhan Veli'nin ise şakacı olmakla birlikte büyük bir şair olduğu dile getirilir. Bu şairlerin yanı sıra Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Fazıl Hüznü Dağlarca, Edip Cansever, Hilmi Yavuz, İsmail Uyaroğlu, Cahit Külebi gibi şairlerin de çocuklar tarafından bilinmesi gerektiğini öğretici üslûbuyla sezdirir.

Cemal Süreya, "İki Annesi Vardı" başlıklı yazısında şair Ahmet Arif'in üvey annesine duyduğu sevgi ve bağlılığı vurgularken sevgi, dostluk, kardeşlik, vefa gibi kavramları yüceltir. Şair, *«Masallardaki üvey ana, üvey baba tipleri bizi yanlış düşüncelere götürmemeli.»* derken sevginin her kapıyı açan sihirli bir anahtar olduğunu vurgular. Ne gariptir ki kendisinin ve kardeşlerinin yaşadığı üvey anne zulmü Süreya'nın hayatının en tramvatik yaşantısını oluşturmaktadır. Hatta Alper bu durumun onun *«şair oluşunu en çok etkileyen örselenme"* olduğunu dile getirmektedir (2008: 89). Şairin '11. beyit' isimli şiirindeki iki dize de bu travmayı ortaya koymaktadır:

> «*Kuyuya sarkıtan kadın*
> *Saçından tutup kız kardeşimi*» (Süreya, 2013: 267).

Cemal Süreya, "Yılbaşı Gecesinde İller" başlıklı yazısında ise iller hakkında fantastik ve açıklayıcı bilgiler verirken çocukların hayal güçlerine seslenir (2010: 45-48).

"Gülmek" başlıklı yazısında şair, çocukların ilgisini çekebilmenin bilgiçlik taslamadan küçük şeylerden bahsetmekle mümkün olabileceğini dile getirir. Ancak bunu yaparken de gerçeklerden uzaklaşmamak gerektiğini vurgular. Söz konusu metin, çocuklara hitap etmenin yanında çocuk yazınıyla uğraşan kişilere yazılarında hangi konulara değinip nasıl bir üslûp kullanmaları gerektiği konusunda öğütler de içerir.

Yazısında gülmenin her şeye iyi geldiğini ve kişiyi güçlü yaptığını dile getiren şair, *«En güzel hâlimiz güler hâlimizdir.»* diyerek tüm çocuklara gülmelerini öğütler (2010: 49-51).

"Ünlü Ressam" başlıklı yazı ise çocukların hayal güçlerini kullandıkları için özgün resimler yapabildiklerini vurgulayarak resim sanatı için gerekli olan yaratıcılığın çocuklarda fazlasıyla bulunduğuna dikkat çeker. Türk ve yabancı kökenli pek çok ressam hakkında bilgiler içeren yazıda, öğretici bir üslûp benimsenmiştir.

Cemal Süreya, kitabında Ceren Doğan adındaki 5.5 yaşında küçük bir kızla röportaj da yapmıştır. Bu yazıda şair, *«Okulda, televizyonda dizilerde eleştirdiğin bir şeyler var mı?»* sorusuyla çocukların gündelik yaşamdan ve yurt sorunlarından uzak olmamaları gerektiğini vurgular (2010: 58). Süreya, bu yazısında çocukların meraklı tarafına seslenir.

"Renkler Ölmüyordu" başlıklı yazıda ise okulda öğrenilen derslerin aslında gündelik yaşamla iç içe olduğu vurgulanır: *«Bir an bütün ders kitaplarının sokakta yürüdüğünü düşündü. İşte şu adam cebinden para çıkarıyor, karşılığında büfeciden kâğıt mendil alıyor. Sosyal Bilgiler'den çıkmış ikisi de. Konuşunca dilbilgisi çıkıyor ortaya. Büfeci paranın gerisini adama veriyor: Bu da Aritmetik.»* (2010: 60).

«Bir şey artık ağır gelmiyorsa, ya da daha az geliyorsa, o nedir bilir misiniz? Yaşama sevinci…» diyerek çocuklara seslenen şair, yazısında hayatın tüm zorluklara rağmen

yaşamaya değer oluşunu vurgular. Ayrıca tüm bu zorlukların üstesinden gelebilmek için sevgiye ihtiyaç olduğunu dile getiren şair, *«Ne kadar sevgin varsa o kadar iyi yaşarsın.»* ifadesiyle sevginin insanın yaşam kalitesini artıran yegâne güç olduğuna değinir.

Aynı başlıklı yazıda karşımıza çıkan masal, roman ve şiir tanımları da çocuk bakış açısıyla birlikte şair duyarlılığını yansıtan dikkat çekici ifadelerdir:

> «*Bir kadın, kızını elinden tutmuş sürüklüyor. Böyle kadınlar da var. Kız ise annesinden bir şey istemiş belli ki.* Masal. *İşte o istediği.*
>
> *Otobüsler tıklım tıklım dolu. İçlerindeki her insan ayrı kişi; ayrı özlemleri var hepsinin, Roman olmuyor mu bu?*
>
> *Peki şiir ne? Bütün bunların hepsinin kendisinde uyandırdığı karışık ama güzel duygu mu yoksa?»* (2010: 61).

SONUÇ VE ÖNERİLER

"*Edebiyattan ayrı bir çocuk edebiyatı olmaması gerektiği kanısındayım. Edebiyat bir bütündür. Çocuklar da oradan kendilerine göre koparabildiklerini alırlar. Çocukları küçümsememeliyiz. Bırakalım çocuk da yüzmeyi (okuma yazmayı) öğrendikten sonra bizim girdiğimiz denize girsin.*" sözleriyle bağımsız bir çocuk edebiyatı görüşüne karşı çıkan yazarın, çocuksu bir duyarlılıkla ele aldığı yazılarıyla bu alanda yol gösterici olma özelliğini günümüzde de sürdürdüğü görülmektedir.

Cemal Süreya'nın çocuklar için yazı yazarken nelere dikkat edilmesi gerektiği konusundaki görüşleri şöyle özetlenebilir:

1. İçten olmak,
2. Bilgiçlik taslamamak (Bu koşulla her türlü bilgi ve öğüt verilebilir.),
3. Küçük şeylerden bahsetmek,
4. Çocukları küçümsememek (onların her şeyi anladığını/anlayabileceğini kabul etmek),
5. Onların hayal güçlerine seslenmek,
6. Onlarda okuma zevki ve tadı yaratmaya çalışmak.

Bu yönüyle şairin, bilgiçlik taslamadan, ancak öğretici bir üslûpla içten bir dil kullanarak çocukların hayal güçlerini harekete geçiren yazılarından Türkçe öğretiminde faydalanılmalı ve bu metinlere Türkçe ders kitaplarında daha fazla yer verilmelidir.

Cemal Süreya'nın söz konusu yazıları, aynı zamanda çocuklar için kaleme alınan eserlerin hangi nitelikleri taşıması gerektiğini de vurguladığından çocuk edebiyatı ile uğraşan yazarlar ve eğitimciler için de yol gösterici olmalıdır.

KAYNAKÇA

Alper, Y. (2008). *Psikodinamik açıdan Cemal Süreya ve şiiri.* İstanbul: Özgür Yayınları.

Bezirci, A. (1996). *İkinci yeni olayı.* İstanbul: Evrensel Kültür Kitaplığı.

Demirel, Ş., Çeçen, M. A., Seven, S., Tozlu, N., Uludağ, M. E. (2011). *Edebî metinlerle çocuk edebiyatı (2. Baskı).* Ankara: PegemA Yayıncılık.

Gökalp-Alpaslan, G. (2009). *Metinlerarası İlişkiler Işığında Cemal Süreya Şiirinin Bileşenleri.* Turkish Studies. 4(1). ss. 435-463.

http://iogm.meb.gov.tr/files/mevzuat/45.pdf. *'İlköğretim için 100 Temel Eser Listesi.'* (E. T.: 23.09.2013).

İnce, Ö. (1977). Muzaffer Erdost'la Bir Konuşma. *Türk Dili Dergisi*. 309. s. 533.

Karaca, A. (2005). *İkinci yeni poetikası*. İstanbul: Hece Yayınları.

Oğuzkan, F. (2010). *Çocuk edebiyatı (9. Baskı)*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Özcan, T. (2003). Şiir sanatında imajın yeri- önemi ve bunun cemal süreya'nın şiir dünyasına uygulanması. F*ırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 13(*1). ss. 115-136.

Sever, S. (2012). *Çocuk ve edebiyat. (6 Baskı)*. İzmir: Tudem Yayıncılık.

Süreya, C. (1997). *Güvercin curnatası*. İstanbul: YKY.

Süreya, C. (2000). *Toplu yazılar I*, İstanbul: YKY.

Süreya, C. (2002). *Güvercin curnatası, konuşmalar, soruşturma yanıtları*. (Hazırlayan: Nursel Duruel). İstanbul: YKY.

Süreya, C. (2006). *Şapkam dolu çiçekle toplu yazılar I*, İstanbul: YKY.

Süreya, C. (2010). *Aritmetik iyi kuşlar pekiyi. (17. Baskı)*. İstanbul: YKY.

Süreya, C. (2013). *Sevda sözleri. (51. Baskı)*. İstanbul: YKY.

Şimşek, T. (2004). *Çocuk edebiyatı. (2. Baskı)*. Konya: Suna Yayınları.

Şirin, M. R. (2012). *Çocuk saatimiz medeniyetimizin çocuk rüyasına ayarlı değil*. M. R. Şirin'le Söyleşi. İtibar Aylık Edebiyat ve Fikir Dergisi, S. 13. http://www.sanatalemi.net/makale.asp?ID=3856. (E. T.: 14. 11. 2013).

Şirin, M. R. (1988). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

TDK, (1998). *Türkçe sözlük (9. Baskı)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yavuzer, H. (2005). *Çocuk eğitimi el kitabı (19. Baskı)*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Zengin, A. Y. ve N. (2009). *Çocuk edebiyatı*. İstanbul: Truva Yayıncılık.